

Besansone; et invenitur tunc aequalitas. Nam si quid differentiae reperietur, subintelligitur tunc occulta donatio ejus, qui in aliquo non malitiose gravatur, sicut etiam fit in emptione vel venditione bona fide facta. Nam qui in aliquo minus habet, censetur alteri id minus donare¹. Haec autem vera esse manifestat reale cambium, quod secundum omnes habetur justum, et tamen in illo campors recipit plus pecuniae, quam dat; juste tamen, quia cum sua pecunia dat etiam suum servitium et interesse, quae illa pecunia compensantur, quam accipit ultra eam, quam dedit.

Et haec, quae hactenus dicta sunt, sufficiant ad explicandum, quid de cambio Besansonis mihi videatur. Quae omnia veritati libenter submitto.

Caput XXIV. Reliqua genera cambiorum dubia.

72. Ex his, quae dicta sunt de cambio Besansonis, facile erit conjicere responsonem ad alios casus vel modos cambiorum, de quibus pariter doctores dubitant, an sint liciti necne. Quos hic subjiciemus.

Primus ergo modus est cambium Lugduni vel Besansonis, satis jam discussus; ideo non est, quod de eo amplius dicamus. — Secundus modus est: Quispiam dat Florentiae 100 aureos Florentinos, ut recipiat Venetiis 100 Venetos, qui ibi plus valent. Qui modus justus esset, si excessus ille valoris non esset ultra justum pretium obsequii vel interesse, quod praestat vel incurrit, qui dedit Florentiae pecuniam, et si talis non habet oculum ad tempus vel expectationem, sed ad dictum servitium vel interesse. Si autem excessus valoris pecuniarum Venetiis receptorum est ultra pretium justum servitii, et ultra quam exigit interesse, vel si, qui dat pecuniam Florentiae, respicit ad tempus et expectationem, usura committitur vel injustitia. Denique hic modus simillimus est cambio Besansonis. Ut enim ibi pro moneta data Januae recipitur Besansone scutum marchae plus valens, ita hic pro aureis datis Florentiae recipiuntur Venetiis totidem plus valentes. Ideo licet hic

¹ Ms. I. donari.

modus, si corrigatur, ut ille Besansonis; in quo, sicut in illo, iudex justii pretii debet esse peritus et justus mercator.

Tertius modus est: Dat quispiam Florentiae 10 libras grossorum sive, quod idem est, 100 aureos, ut intra mensem sibi reddantur Venetiis eo pretio, quo current Venetiis post 10 dies a facto Florentiae contractu. Pretium autem, quod currit Venetiis dicto decimo die post contractum, communiter solet esse majus, quam id, quod currit Florentiae, quia communiter plus valent 10 librae grossorum Venetiis, quam Florentiae. Renovatur autem praedictus contractus quovis mense. Hic etiam modus fere non differt a praecedenti. Ideo etiam est licitus, si excessus valoris est justum pretium laboris et interesse, et non respicitur ad tempus; secus si sit injustum pretium, vel ad tempus respiciatur; nam tunc est injustus.

73. Quartus modus est: Dat quis Mediolani 100 florenos in auro vel argento Florentiae reddendos, ubi plus valent. Qui modus justus est vel injustus, ut praecedentes. Esset autem usurarius, si etiam Mediolani deberent praedicti floreni solvi eo pretio, quo tunc valent in cambiis Florentiae; quia hoc non esset cambium, sed mutuum, in quo ultra sortem acciperetur; si tamen ille, qui dedit florenos Mediolani, eos sine expensis delaturus erat Florentiam, licite Mediolani reciperet quantum valent Florentiae ob interesse lucri cessantis. Quintus modus: Dat quispiam Januae 100 aureos reddendos Londrae vel Brugis, ita ut pro quovis aureo reddantur 52 grossi, quum tamen in iisdem locis aureus valeat tantum 50 grossos. Hic modus similis est tribus prioribus, et ideo ut illi judicandus.

Sextus modus: Dat quis Januae 60 et 5 aureos, solvens pro quovis aureo 28 grossos, ut reddatur sibi Lugduni marca auri, ibi valens 60 et 5 scuta, quorum quodvis valet 30 grossos. Sic enim mercator solet facere, ut si, ubi dat pecuniam, ducatum valet plures grossos, quam ubi recipit, exigat tunc tot grossos, quot dedit in ducatis solvendis; si autem, ubi dat ducatum, valet pauciores grossos, quam ubi recipit, tunc exigit solutionem in ducatis, prout ibi valent, ubi, ut diximus, pauciores valent grossos, quam

ubi ipse dedit. Est autem de hoc modo censendum, sicut de praecedenti.

Septimus modus: Quispiam dat Romae alicui clerico 100 aureos, ut expediat bullas suas, ut det in patria sua 100 in moneta ibi currenti, et ultra hoc septem pro 100, vel plus vel minus juxta tempus. De qua re conficitur instrumentum, in quo clericus fatetur, se recepisse et debere non 100, ut accipit, sed 100 et 7; dat insuper mercatori bullas loco pignoris. Dicendum est, contractum hunc usurarium esse, tum quia juxta majus tempus plus accipit, tum etiam, quia quum ait, 7 deberi pro 100, videtur subintelligi pro 100 mutuatis. Liceret autem hic contractus, si, nullo habito respectu ad tempus, propter servitium vel interesse quidpiam justum exigeretur ultra sortem, modo major valor monetae redditae praedicta non compensaret. — Octavus modus est: Dat quispiam principi 100, ut alibi post 6 menses reddat 15 ultra sortem, et insuper, si non solveret, 12 quotannis; quae etiam solvit, non solum ob capitale, sed ob interesse. Dicendum hunc casum quoad priorem ejus partem iniquum esse, et forte etiam usurarium; iniquum quidem, quia injustum est, ut pro illo servitio 15 exigat; usurarium autem, quia habent communiter respectum ad dilationem 6 mensium. Quoad secundam autem partem est usurarium, quia in eodem loco, ubi mutat, recipit non solum in usuram certissimam¹, sed etiam usuram usurarum, nisi forte tantum interesse incurreret.

74. Notus modus: Quispiam dat in aliquo loco 100 aureos pacto, ut sibi reddantur, quo ipse erat delaturus, reddantur autem eodem valore, quo cambia ibi currunt. Qui modus licitus esset, si in cambio non plus valerent, quam communiter in illa urbe valent, vel, si valerent plus quinque, contingeret etiam aequaliter valere vel minus. Si autem communiter plus valerent, vel, si oculus haberetur ad expectationem, injustus esset; sicut etiam injustum est mutare pecuniam, ut in eodem loco recipiatur alia moneta melior, nisi forte dubius ejusdem monetae valor vel interesse incursum rem compensaret.²

¹ Ms. I. centesimam.

² Ms. I. incursum recompensaret.

Decimus modus est, non novi cambii, sed circa cambia solita negotiandi, sequenti modo: Aliquis mercator accipit a campore pecuniam in aliquo loco, prout cambium ibi currit, et mittit illam solvendam ad alium locum, ubi est copia pecuniarum; in quo tamen ipse non habet pecunias, sed a campore ibi illas accipit pro parvo interesse, et ita lucratur. Solet etiam in loco, ubi abundat pecunia, illam ad¹ cambium accipere et mittere alio, ubi est inopia pecuniae, ut quamvis aliquid perdat in hac missione, in remissione multo plus lucratur; quia nonnisi magno interesse remittitur pecunia e loco, in quo est ejus penuria. Hic modus licitus esset, si in quovis in eo intervenientium cambiorum non haberetur oculus ad tempus, et justum interesse vel servitium solveretur, et lacrum inde proveniens tribuendum esset industriae camporis, qui negotiatur circa pecuniam, sicut mercator circa merces. Ideo, ut mercatori licet in locis, ubi abundant merces, eas pretio currenti, licet vili, emere et ad loca, in quibus rarae sunt, delatas care vendere, modo ibi etiam currenti pretio; ita licet campori parvo interesse currenti sumere pecuniam, ubi est ejus copia, et mittere ad loca, ubi est ejus inopia, ut eam ibi magno interesse, currenti tamen, tradat.

Qua ratione etiam aliqui excusant eum, qui quum alioqui suis expensis missurus esset alio suas pecunias, quia industrius est, invenit aliquem, qui, illas accipiens, non solum sine ejus expensis, sed cum lucro reponat, ubi volebat; sicut contingit, quod remissurus equum in patriam suis expensis, eum alicui locet, qui cum lucro eum in patriam agat. Ob quam industriam et eventum fortunae utrimque aequalem salvari solent depositiones, quas faciunt mercatores, modo caveatur fraus et res non pendeat ex turpi et vano eventu, et modo homo non temere committat totas facultates suae fortunae.

Ex qua radice salvari solet hoc pactum, quo quis, nata filia, deponit pro ea 100 aureos hac lege, ut si attigerit XV. annum dentur illi quingenti pro dote, si autem non attigerit, amittantur illa 100.

¹ Ms. II. vel.